

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

8^e Jaargang

AMSTERDAM

G. THEOD. BOM EN ZOON

1900

Over gouden en zilveren Munten versierd met de teekens van den Dierenriem. 1)

Zinnebeelden van allerlei aard als goden en godinnen, dieren, vogels, visschen, bloemen en vruchten, zijn door de graveurs der oudheid gebruikt tot het versieren van munten. Van weinig bekendheid dunkt me het feit, dat er een reeks gouden en zilveren munten bestaat, waarop de 12 teekens van den dierenriem zijn afgebeeld. Deze zijn afkomstig van den hindoeschen Keizer NOER-EDDIN-DJAHANGIR, die geregeerd heeft van A.H. 1014—1037 = A.D. 1605—1627.

Het is zeer vreemd, dat dergelijke zinnebeelden op munten van een hindoesch vorst wor-

1) De meeste der volgende bijzonderheden over deze merkwaardige munten zijn ontleend aan: *Catalogue of indian coins in the British museum. The moghal Emperors* by STANLEY LANE POOLE, London 1892 en aan een artikel, voorkomende in het maandblad „*Knowledge, magazine of science, literature and art*,” juli, 1899. getiteld, „*The zodiacal coins of the Emperor JAHANGIR* by E. WALTER MAUNDER, F. R. A. S.”

den aangetroffen, want bij dien vermaarden indischen stam was het verboden, afbeeldingen te maken van hemelsche en aardsche zaken. Het „Gij zult u geen gesneden beeld maken, noch eenige gelijkenis van hetgeen boven in den hemel, of onder op de aarde, of in het water onder de aarde is”, werd ook door hen hoog gehouden

Zie hier wat de Koran, (2) hoofdstuk V, vers 92, over dit gebod zegt: O croyants! le vin, les jeux de hasard, les statues et le sort des flèches sont une abomination inventée par Satan; abstenez-vous-en, et vous serez heureux.

Bij het woord „statues” teekent de vertaler aan: La tradition a étendu ce mot à toutes les figures, au point que les rigoureux observateurs de la lettre du Koran ne se servent pas, dans le jeu d'échecs, de figures qui représentent des êtres animés. Les Persans et les Indiens entendent plus largement ce précepte du Koran.

Het was dus eenigszins gewaagd om dergelijke, tegen de wetten van den Koran indruischende, nieuwigheden te durven invoeren, en onwillekeurig vraagt men zich af, of wij hier niet met zoogenaamde gelegenhedenmunten te doen hebben, zooals er trouwens van dien zelfden keizer bestaan. STANLEY L. POOLE geeft

2) Traduction sur le texte arabe par M. KASIMIRSKI, Paris 1880, 81.

echter de verzekering, dat het gewoon gangbaar geld is geweest.

Reeds NOER-EDDIN-DJAHANGIR'S vader, de groote AKBAR, met wiens regeering de eigenlijke geschiedenis van het mogollenrijk begint, was geen fanatiek beleider der mahomedaansche leer. ST. L. POOLE zegt dan ook van hem: In religion his latitude went to perhaps fantastic length. He encouraged Portuguese priests and christian pictures and statues; established a hall, for the discussion of philosophical and religions problems by men of diverse opinions, sanctioned something approaching sun-worship, and introduced the solar-reckoning of time and the Persian months. In short he set up an eclectic pantheism, in the place of Islam, and selected from various creeds what he thought worthy of admiration, just as he selected his wives from different nations and creeds, Hindu, Christian and Muslim.

Geen wonder dus, dat zijn zoon SALIM, die hem in 1605 in de regeering met den titel van NOER-EDDIN, (Licht van het Geloof) MOEHAMMAD DJAHANGIR (Wereld-omvatter) opvolgde, op godsdienstig gebied zich eenige vrijheden durfde veroorloven.

DJAHANGIR'S bestaan tijdens het leven van zijn vader was weinig schitterend geweest,

wat zich vooral in onmatig gebruik van wijn en sterken drank had geopenbaard. Hij zelf schroomde niet te zeggen, dat hij dikwijls tot „twenty cups a day, first of wine, then of double distilled liquor”, dronk. Maar zoodra had hij niet de teugels der regeering in handen, of zijn gedrag verbeterde in alle opzichten. Langzamerhand verminderde hij het aantal „cups of double distilled liquor” tot op 6 of 7 per dag.

Dat die drinkbeker een deel van zijn persoonlijkheid was geworden, bewijst wel het voorkomen er van op sommige zijner goudmunten. Er bestaan namelijk van hem zogenoemde „bacchanalian coins”, waarop de keizer afgebeeld staat met een boek (den koran?) in de eene, een drinkbeker in de andere hand. Deze serie munten kunnen slechts als gelegheidsmunten zijn gebruikt, want het voorkomen van den drinkbeker tegelijkertijd met het Heilige boek, zou stellig door de orthodoxe bevolking als een beleediging zijn ontvangen.

DJAHANGIR'S voornaamste vrouw was een Perzin, NOER-DJAHAN (Licht van de Wereld) geheeten, die een buitengewoon grooten invloed op den keizer heeft bezeten, zoo zelfs, dat haar naam tegelijk met den zijnen op sommige munten wordt aangetroffen.

ST. L. POOLE beschrijft haar als: liberal and just to all who begged her support. She was an asylum to all sufferers and helpless girls were married at the expence of her private purse.

Haar naam komt o. a. voor op drie der zodiakmunten, dit zijn een gouden „Boogschutter” van het jaar 1035, tegenwoordig in Parijs bewaard, een gouden „Kreeft” te Ajmir gemunt, en een zilveren „Leeuw” van 1028.

TAVERNIER, een fransch schrijver, die in 1670 Perzië bereisde, verhaalt, dat de dierenriemmunten haar ontstaan aan de volgende overlevering hebben te danken:

Keizer DJAHANGIR zou zijne gemalin hebben toegestaan, een gunst te vragen, die hij beloofd had te zullen inwilligen.

Toen zou NOER-DJAHAN met de origineele vraag zijn aangekomen, één enkelen dag zelfstandig te mogen regeeren. Slechts met grooten tegenzin was DJAHANGIR te bewegen aan het zonderling verlangen der keizerin te voldoen. Zij zelve had zich geheel op dien gewichtigen dag voorbereid. Groote hoeveelheden goud en zilver, benevens de stempels voor het vervaardigen van 24 verschillende munten, lagen tot gebruik gereed. Nauwelijks twee uren geregeerd hebbende, liet zij reeds deze nieuw geslagen munten onder het volk werpen.

Dit zouden de zodiak-munten zijn geweest.

Het is zeer jammer, zegt Dr. G. P. TAYLOR, 1) aan wien E. WALTER MAUNDER deze bijzonderheden heeft ontleend, dat dit aardige verhaal tot het rijk der sagen moet worden gebracht. De munten zelve geven er het bewijs van, daar de jaartallen, die er op voorkomen, over acht jaren loopen (1026—1034. H.)

Trouwens keizer DJAHANGIR in eigen persoon, geeft ons in de *Wagi 'at-i Djahangiri*, het volgende authentieke verslag:

Formerly it was customary to strike my name on one side of the coin, and that of the place and the month and the year of the reign on the reverse . . . this, we have already seen had been the custom during the seven preceding years, that is, from 1020—1027 H. It now occurred to my mind, DJAHANGIR adds, that instead of the name of the month, the figure of the sign of the Zodiac corresponding to the particular month should be stamped . . . This was my own innovation. It had never been done before. (DOWNSON'S *Elliot VI*, 357.)

De gouden moehrs zijn, op enkele uitzonderingen na, te Agra en te Ahmedabad geslagen. Alle hebben op de eene zijde een perzisch

1) Dr. G. P. TAYLOR, bezitter van een rijke verzameling zilveren roepies van Hindoestan, woont te Ahmedabad, hoofdstad van het koninkrijk Goedjerat.

opschrift. De andere zijde vertoont op een stralenachtigen grond, een teeken van den dierenriem; bij sommige teekens, als bij „de Leeuw” en „de Kreeft”, zijn bovendien sterren in het veld aanwezig.

De geleerden zijn het niet eens geworden, of het voorkomen van zonnestralen in het veld in verband staat met het feit, dat DJAHANGIR op een zondag is geboren, dan wel of wij er een zinspeling in mogen zien op 's keizers neiging tot zoonanbidding.

Een volledig stel dezer zodiakmunten is niet meer te verkrijgen; ze zijn alle hoogst zeldzaam geworden, wie er nog bezit onder de bevolking, draagt ze als talisman rond den hals.

Het Britsch museum heeft evenwel het voorrecht de gouden serie, sommige zelfs in meerdere exemplaren, volledig te bezitten. Van de zilveren roepies echter, zijn slechts 7 teekens, in 14 exemplaren voorhanden.

De katalogus van het Bataviaaschgenootschap, vermeldt op blz. 163, de volgende stukken: Een gouden moehr (Visschen) geslagen te Agra in 1028 (1618), vijf zilveren roepies te Ahmedabad gemunt (ram, steenbok, tweelingen, kreeft en leeuw), eindelijk nog een tiental halve zodiakroepies

Van deze halve roepies spreekt het artikel

in „Kwowlledge” niet; uit den katalogus van St. L. POOLE, zullen we zien, dat deze stukken in lateren tijd zijn vervaardigd.

Het Kon. Kabinet in den Haag bewaart elf gouden moehrs, het zijn: de ram, de stier, naar rechts en naar links ziende, de kreeft, de leeuw, de tweelingen, de maagd, de schorpioen, de steenbok, de boogschutter en de visschen.

Zilveren exemplaren zijn niet voorhanden.

Ook het Kon. Oudh. Gen. te Amsterdam bezit een paar dierenriem-munten, zilver roepies (leeuw en steenbok) en een valsch exemplaar van den gouden steenbokmoehr.

Onder alle munten, is het teeken van den waterman het zeldzaamst voorkomende, dat van den boogschutter, het fraaist in uitvoering, terwijl „de leeuw”, wat kunstwaarde betreft, den laagsten trap daaronder inneemt.

Sommige zodiakmunten verraden duidelijk, dat ze door een buitenlandsch graveur zijn vervaardigd, andere daarentegen, dat ze het werk zijn van een indisch kunstenaar.

„De maagd” wordt op drieërlei wijzen voorgesteld, 1° als de bekende gevleugelde figuur met den horen des overvloeds in de hand, 2° als eene op de hurken zittende vrouw, met golvende haren op den rug, eindelijk 3° als een figuur met een kruik op het hoofd, die men een vrouwelijke waterman zou kunnen noemen.

Een vierde voorstelling — een dansend meisje treft men alleen op latere nabootsing en aan.

„De stier” staat in „full figure”; de tweelingen vertoonen zich als een man en vrouw, dus niet als de Dioskuren, zooals de europeesche voorstelling is.

Schorpioen, steenbok en waterman zijn bepaald onder indischen invloed ontstaan.

Het teeken van den „boogschutter” geeft ook een gewijzigde voorstelling te zien; hij schiet achterwaarts, een zoogenaamd „Parthian shot”, en is zeer fraai van teekening.

Zooals met alle zeldzame munten, is het ook met de dierenriem-munten gegaan: toen de aanvraag er naar steeds vermeerderde, begon men ze na te maken.

Er bestaan nabootsing en, die zoo uitstekend zijn geslaagd, dat ze moeilijk van de origineele stukken zijn te onderscheiden.

De moderne namaaksels zijn te onderkennen — zegt St. L. POOLE — door een zekere „crudiness” en scherpte in teekening en uitvoering van de beelden, terwijl er een neiging bestaat om in de opschriften te knoeien.

Wat de halve roepies betreft, deze hebben nooit in 't oorspronkelijke bestaan, alle zijn uit lateren tijd, en in navolging van de heele geslagen, sommigen meenen, dat zij 't werk zijn

van den franschen kolonel MARTINE, anderen, waaronder de bekende MARSDEN, ontkennen dit ten stelligste.

De reeds in dit artikel aangehaalde fransche reiziger TAVERNIER verhaalt, dat een zilveren roepie toen ter tijde 30 sous waard was. Dr. OLFERT DAPPER, echter in zijn bekend werk, *Asia of naukeurige beschrijving van het Rijk des Grooten Mogols, Amst. 1672*, zegt dat de zilveren roepie, 24 stuiver Hollands gold. Er was, vervolgt hij, nog een andere zilvermunt in omloop, de mamoebye, die van „quat zilver” geslagen was en $10\frac{1}{2}$ st. deed, deze was slechts in enkele steden gangbaar. Hij spreekt bovendien nog van savoys, tols en jagaries. Men had vervolgens koperen munten, peysen genaamd, die van zwaarder gewicht waren dan onze oude duiten, zij golden ongeveer $10\frac{1}{3}$ penning. 26 Peysen waren gelijk aan een mamoebye, 53 er van maakten een zilveren roepie uit.

In goud had men de gouden roepie, die volgens TAVERNIER, 21 livres gold, doch die volgens Dr. DAPPER 10 tols = 10 zilveren roepies waard was.

Deze laatste schrijver vermeldt bovendien de „Mooren of Xerafins Ekbars, alzoo na koning EKBAER genaemt, die dezelve allereerst heeft doen slaen, is een gouden munte, het stuk

tot 13 Ropias en een halve: doch zijn weinig in gebruik, en worden van de grooten meest bij hunne schatten bewaert en opgeslooten."

Van onze zodiakmoehren, die zeker ook wel bij de kleinoodiën zullen zijn geborgen geweest, spreekt hij niet.

Volgens DAPPER, rekende men aan de kust van Coromandel met pagoden, „alzo genaemt na zekeren afgod, die op dezelve staet en doet vier gulden vier stuivers. Men heeft er ook een munte fanos geheten van slecht gout; het zijn stukjes als vischschobbetjes, en doen vierdehalve stuiver in waerde."

Merkwaardig is het dienzelfden schrijver te hooren vertellen, dat ook amandelen in deschelle, als munt werden gebruikt; 36 stuks deden een koperen peysa, terwijl van de bekende kauries, een slag van horentjes of boesjes met een zwarte plek op den ruch, die aen strant gevonden worden", 80 stuks noodig waren om een peysa uittemaken.

Eindelijk lezen we nog, dat dukaten, die van Venetien, Turkyen en Nederland kwamen, ieder $8\frac{1}{2}$ of 9, spaansche realen en ryxdaelders 5, leeuwendaelders gewoonlijk 4 mamloedys waardig waren.

Dr. DAPPER verhaalt vervolgens, „dat er grote valscheyt schuilt onder het gelt; waerom op vele hoeken van de straten en merkten, Benjaense

wisselaers zitten, Parastes genoemd, die het gelt om een klein gewin bezien, en met zulke groote vaerdigheid, dat zij het valsch al tellende weten te onderscheiden; dies niemand gelt derft ontfangen, zonder aan deze Parastes te vertoonen”.

Of de waarde der hierboven aangehaalde munten zich onderling zoo heeft verhouden, als de genoemde schrijvers meenen, vermag ik niet te beoordeelen.

JOH. W. STEPHANIK geeft in zijn uitstekenden katalogus van de muntverzameling van het Kon. Oudh. Genootschap, op blz. 334, de volgende beknopte vermelding van het geldwezen der oude Hindoes: Zij rekenden bij pagoda's à 42 fanam à 80 kasja; ook werd de fanam verdeeld in 4 paisa à 2 doedoe à 10 kasja.

M. DE MAN.
